

STARSPAWN.

11 juni 1984 publiceert Time een artikel van Robert Hughes “Glimpsing a Lost Atlantis”. Het handelt over een tentoonstelling getiteld “Reading Drawings”, over tekenen als studie, als ontwerp en als constructietekening. Uit de titel kunnen we afleiden dat voor Hughes de kennis en het kunnen die nodig zijn om dergelijke tekeningen te maken vroeger nogal vanzelfsprekend was maar verloren is gegaan.

Is dat zo en is dat erg?

Natuurlijk kunnen wij niet meer tekenen als vroeger.

Er was het ateliersysteem waarbij op quasi natuurlijke wijze de beste leerjongens (men only) opvolgers werden van de meester, die wij nu kunstenaar noemen.

We kunnen dat bewonderen, we kunnen ook het harde standpunt innemen dat oude kunst nog slechts nostalgisch relict is, we hebben wel wat anders om handen dan te leren verf wrijven en tekenen.

In een wereld van producenten en consumenten wordt kunst die teveel of zelfs louter modieus gekakel is, ziekelijk stijlgevoelig en zonder inhoud, evengoed gepropageerd als waardevolle. Kunstkenner worden opzij geduwd door managers, of gedragen zich als een: Tahon, zonet de grootste, dan toch een van de grootste kunsthandelaars van Frankrijk, zei letterlijk: “Het gaat niet om kwaliteit, het gaat om de markt.”

Tekenen als studie waarbij langzaam wordt verdiept en ontwikkelt past daar niet in. Verbaal en visueel lawaai wint het van kritische beschouwingen. Het kunstdiscours is de ene keer indringend, duidelijk en terzake, de andere keer geraas en gebral. Iemand die een oude stijl bestudeerd wordt verweten te recupereren, de slaafse navolging van modes daarentegen is geen imitatie of plagiaat, maar *functioneert* in een *paradigma*, *citeert*, *herduidt* en, ironie der ironieën en zelfs dat is ironie, *ironiseert*.

Als u uit bent op een carrière in de kunst, kunt u uw tijd misschien beter besteden aan een studie van kunsttheorieën en economie dan aan tekenen.

Natuurlijk kunnen wij niet meer op dezelfde manier tekenen.

Het onwaarschijnlijk niveau in architectuur en beeldende kunsten in de 15de eeuw in Italië is in koor door bvb. Sir Kenneth Clark en Hughes toegeschreven aan de doorgedreven studie van het tekenen naar levend model en natuurlijke motieven als wortel en tak voor de zin voor proportie, detail en menselijke inhoud.

Vanaf de Renaissance was het voornaamste doel van een kunstwerk de afbeelding zo reëel mogelijk te maken en zelfs beweging en intentie van de afgebeelde personen te suggereren. In die tijd was, bij wijze van spreken, de anatomie uitgevonden, de wetten van de tekenkunst, perspectief ... We hebben niet meer dezelfde visie, dezelfde mentaliteit, de maatschappij is in meer dan één opzicht veranderd. Omdat reden en motief weggefallen zijn is vandaag perspectief of anatomie leren niet vanzelfsprekend.

De motivatie om goed te leren tekenen moet nu in de eerste plaats zijn goed te leren zien en een gevoel voor verhoudingen te ontwikkelen, niet zozeer een realistische weergave van de wereld te kunnen maken. Die rol is overgenomen door fotografie en film: "het probleem dat het erop moet lijken hebben wij niet" (Jan Gruyaert).

Natuurlijk tekenen wij niet meer zoals vroeger.

Een schilderij of fresco was een venster op de realiteit, een verhaal, te lezen volgens voorschrift, een didactisch beeld, een norm om naar te handelen. Foto, film, televisie leveren nu de referenties.

De traditionele kunsten: tekenen, schilderen, beeldhouwen, worden terecht, maar al te vaak uitsluitend als therapie gezien. Oude, vaak onbegrepen technieken worden door legers hobbyisten als ontspanning beoefend. De resultaten zijn soms ontroerend, omwille van eerlijkheid en naïviteit te appreciëren, soms met ongelooflijke werklust vervaardigd en met visionair allure. Alle kunst Art Brut! Iedereen kunstenaar!

De keerzijde van de medaille? Het woord creativiteit ontwaard zo grondig en volledig dat het zijn tegengestelde gaat betekenen.

Het niveau van de moderne kunst danst op en neer tussen prachtig en barslecht en wat barslecht is voor u is prachtig voor mij. (Het niveau van het publiek maakt de vergelijking logaritmisch van aard). 'Iets kunnen' is, niet in het minst door kunstenaars zelf, afgedaan als niet ter zake.

Een kunstwerk mag zelfs geen kunnen meer laten zien, want 'Kunnen is geen kunst' (Elias). Het tegenargument is dat gebrek aan vakkennis mislukkingen genereert. Wil dat misschien zeggen dat iemand die iets kan geen kunstenaar is? Schilder, beeldhouwer, edelsmid, tekenaar, ja, alles, maar geen kunstenaar.

Met 'kunnen' wordt natuurlijk eerder gedacht aan indringend beschouwen en contemplatie. Daaruit volgt dat kunst 'gestolde symboolclusters' zijn zoals Stefan Hertmans het omschrijft (dat wordt lachen als je die redenering toepast op de Cloaca van Delvoie).

Een andere rol van de kunst wordt door velen gezien als een middel om op een kritische manier te werken aan de maatschappij en op die manier in en niet buiten de wereld te staan. Het is - een zoveelste - poging terug te keren naar zuiverheid, naar geestelijke waarden van een hechte gemeenschap zoals de geïdealiseerde middeleeuwse of die van de 'nobele wilde'. Het belerende vingertje is een reëel risico en het af en toe wat doordrammerig idealisme neem ik er toch maar bij: het is een visie die aan belang wint in onze krimpende wereld, zie Documenta 11. Het is soms een alibi om niet teveel moeite te moeten doen en lijkt soms op engageren-tot-we-langs-de-kassa-passeren.

Zoals het grapje: 'Gedaan met het iktijdperk. Nu is het aan mij'.

Hoe dan ook: traditioneel tekenen wordt verdacht als teken van hautain afgesloten zijn in een surrogaat wereld.

Natuurlijk werken we niet meer op dezelfde manier.

De traditionele manier van werken is de plastische: op zich vormloze, betekenisloze materie met een scherp oog en gedegen vakkennis, dankzij doorgedreven training bevrijd van technische beperkingen, sturen tot het iets anders wordt: een afbeelding, persoonlijk, authentiek, met een kwaliteit die ontroert en vergeestelijkt, meer dan de som van de delen, een eenheid en synthese, een schoonheid die zich niet gemakkelijk laat verwerven en catharsis kan inhouden - de gemanipuleerde materie krijgt een betekenis.

Die manier van werken houdt lange training in, een talent voor discipline (hard werken) en een talent voor de disciplines (vakken): tekenen, schilderen, beeldhouwen...

Die visie op plastische kunst is vervangen door de visie dat het concept belangrijker is dan het werk.

“Dit zou betekenen dat de modernistische idee van een individueel kunstwerk met de nadruk op de originaliteit en creativiteit van een getransformeerde materie volledig vervalst.” (Paul Tanghe over conceptuele kunst vanaf 1965)

Maar ook die visie is al vervangen door een ander, relatief, zwevend, onbestemd kunstbegrip, een ad hoc visie waarvan aspecten als bvb. authenticiteit en engagement via polemieken en essays ‘aanslaan’ en vooraan op het agenda komen. Die schrijvers, curatoren e.a. zijn nu ook niet allemaal achterlijk, integendeel en dikwijls hebben ze gelijk (niet voortzeggen). Alleen gaan kunsttheorieën me teveel voorbij aan het feit dat plastisch werk op plastische wijze tot stand komt. De levend geworden verfspatten van de late Titiaan zijn een synthese die alleen tot stand kon komen door zijn eerdere werk. De praktijk ligt hier aan de basis. Het plastische is het concept, het kunstwerk het resultaat van het concept, drager en reden van het concept.

Niets is simpel: zelfs met uitgangspunten die volledig fout zijn, kunnen de resultaten toch prachtig zijn. En wat is fout? Is de kunstenaar die via fax en telefoon zijn ideeën laat uitvoeren fout? Dat kan juist erg knap zijn: het is alleen in dat stadium niet plastisch.

Vanuit het standpunt van de recente kunstbeleving telt plastische kunst, tenzij geïntegreerd in een concept, niet mee. Dat wordt extreem duidelijk wanneer in het kader van een wedstrijd verschillende opvattingen zich aandienen.

Hughes stelt helder en eenvoudig: “tekenen, een motief reconstrueren in lijnen en tonen is denken, en dat denken vormt de wortel van alle visuele kennis (visual literacy)”.

Tekenen is belangrijk als fundament van de studie in de meer traditionele beeldende kunsten. Dat is trouwens ook het geval voor de meeste niet-traditionele kunsten. Iemand die wat kan tekenen kan bvb. heel wat preciezer, vrijer en meer geïnspireerd werken met een computer. Toch wordt het tekenen naar model, als model bij uitstek, langzaam afgebouwd.

Ik pleit hier niet voor een terugkeer naar het (ook wel wat vooringenomen) beeld van het 19de eeuwse academisme, een beeld van wereldvreemde esthetiserende parvenu's.

Evengoed is wat nu aan concept, onderzoek, site-specific, installaties, ingrepen en wat al meer te zien is in onze kunstscholen, het academisme van vandaag.

Studie en opleiding is tegenwoordig geen prioriteit meer: maatschappelijke relevantie, engagement, creativiteit, authenticiteit, concept, project, cross-overs, vrijheid, persoonlijke ontwikkeling, informatie, eigen project, daar gaat het om.

Dat is ook zo: aan goede intenties en interessante ideeën geen gebrek, maar zou het niet kunnen dat al die mooie woorden van de opsomming hierboven een lege doos zijn?

En waarom zou een beeld met een plastische kwaliteit geen authenticiteit kunnen tonen, geen visie, geen maatschappelijk engagement? Een stille getuige is het woord STARSPAWN op een van de tekeningen.

Misschien in een opwelling neergezet en niet bedoeld als motto, introspectie of wat dan ook, het staat er toch maar en het zou kunnen dienen als manifest hoe de jeugd zichzelf ziet. Als er niets van aan is, zie het een kernachtige samenvatting van de waarde en potentie van tekenen: kuit, gebroedsel, zwamvlokken afkomstig van de sterren, zoals de mens zelf: sterrenstof.

Zonder plastische waarde hoeft een beeld niet. Als het plastische zijn rechtmatige plaats krijgt, kan er een beeld ontstaan met visuele kwaliteit. Het is geen garantie - veel lelijke misbaksels worden opgedrongen omdat ze zozegd nog op een *klassieke* manier gemaakt zijn.

Getransfigureerde verf als bij Titiaan, die komt niet uit de lucht vallen.

René Huybrechts

‘Glimpsing a Lost Atlantis’ is te lezen op de Cd-rom.